दिल्ली पब्लिक स्कूल, राँची
सेल टाउनशिप, राँची
अर्द्धवार्षिक परीक्षा (2017-18)

कक्षा– नवमी विषय–संस्कृत
समय–3 घंटे पूर्णांक– 80

खण्ड क– 10 अंकाः (अपठित – अवबोधनम्)
खण्ड ख– 15 अंकाः (रचनात्मकम् खंडम्)
खण्ड ग– 25 अंकाः (व्याकरणिक–अवबोधनम्)
खण्ड घ– 30 अंकाः (साहित्यिक –खंडम्)

खण्ड क
अपठित – अवबोधनम्

1. अधोलिखितं अनुच्छेदं पठित्वा अधःदत्तान प्रष्नान् उत्तरत –

एकदा राजकुमारः सिद्धार्थः विहारार्थम् उपवंन गतः। सहसा तत्र एकां क्रन्दनध्वनिं श्रुत्वा सः इतस्ततः अपष्यत् बाणेन विद्धः एकः हंसः भूमौ पतितः आसीत्। एतत् दृष्टवा सिद्धार्थस्य चित्तं करूणया व्याकुलं

जातम् । सः धावित्वा हंस्य षरीरात् बाणं निष्कास्य तम् अङ्के अधारयत्। अत्रान्तरे देवदत्तः धावन् तत्र प्राप्तः। सिद्धार्थस्य हस्ते हंसं दृष्ट्वा सः उच्चैः अवदत् – '' सिद्धार्थ। एषः मम हंसः। मया बाणेन निपातितः। अतः मह्यं देहि''। सिद्धार्थः दृढतया अवदत् – '' अहं न दास्यामि। अहं अस्य रक्षकः अस्मि।'' राजा वृतान्तम् आकर्ण्य आदिषत् – '' यस्य पार्ष्वे हंसः स्वयमेव आगमिष्यति सः तस्यैव भविष्यति''।

हंसः सिद्धार्थस्य समीपं गतवान्। सत्यमिदम् यत् भक्षकात् रक्षकः श्रेयान्।

(क) एकपदेन उत्तरत :– **[½X4=2]**

(i) सिद्धार्थः विहारार्थं कुत्र गतः?
(ii) भूमौ कः पतितः आसीत्?
(iii) हंसः कस्य समीपं गतवान्?
(iv) कः धावन् तत्र प्राप्तः?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत :– **[1X2=2]**

(i) देवदतः सिद्धार्थम् उच्चै किम् अवदत्?
(ii) राजा वृतान्तं श्रुत्वा किम् आषिदत्?

(ग) निर्देषानुसारम् उत्तरत :– **[1X4=4]**

(i) 'अहम्' इति पदस्य क्रियापदं किं प्रयुक्तम्?
(अ) आसीत् (ब) अस्मि (स) जातम् (द) भवति
(ii) 'मनः इति पदस्य समानर्थपदं अत्र किं प्रयुक्तम्?
(अ) चित्तम (ब) वृतान्तं (स) बाणम् (द) महय्म्
(iii) 'क्रन्दनध्वनिं '' इति पदस्य विषेषणपदम् गद्यांषे किं प्रयुक्तम्?
(अ) सहसा (ब) मम (स) एकां (द) समीपम्

(iv) भक्षकः इति पदस्य विपरीतपदं अनुच्छेदे किं प्रयुक्तम्?

(अ) पार्श्वे (ब) विद्धः (स) पतितः (द) रक्षकः

(घ) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं षीर्षकं लिखत– **[2]**

खण्ड ख

रचनात्मकम् खंडम्

2. भावन् दिनेषः अस्ति्। स्वविद्यालयस्य वर्णनं कुर्वन् स्वमित्रं रमेषं प्रति लिखिते अस्मिन् पत्रे रिक्तस्थानानि मंजूषायां प्रदत्तपदानां सहायता पूरयित्वा पुनः उत्तरपुस्तिकां लिखत। **[½X10=5]**

परीक्षाभवनम्
(i).............
तिथिः .....

प्रिय **(ii)**.............
(iii).............

भवतः पत्रम् प्राप्तम्। इदं ज्ञात्वा प्रसन्नः अस्मि यत् त्वं मम विद्यालय विषये ज्ञातुम् इच्छसि।

अहम् अधुना स्वविद्यालय वर्णनं करोमि। मम **(iv)**.............अतीव **(v)**.............अस्ति। मम विद्यालये विषालं **(vi)**.............समृद्धा प्रयोगषाला सुन्दरः पुस्तकालयः च सन्ति। उपप्रधानाचार्यः अतीव कर्मठः **(vii)**............. च अस्ति। अस्माकं **(viii)**.............मनोयोगेन पाठयन्ति। सर्वे छात्राः अपि योग्याः सन्ति।

विस्तरेण पुनः **(ix)**.............

तव मित्रम्
(x)...........

नमो नमः , चेन्नईतः, दिनेषः क्रीडाक्षेत्रम्, विद्यालयः , रमेष, षोभनः, सद्व्यहारषीलः, अध्यापकाः, लेखिष्यामि

3. **[2x5=10]**

अथवा

मंजूषायां प्रदत्तषब्दानां सहायतया 'वृक्षाणां महत्वम्' इति विषयम् अधिकृत्य पंचसंस्कृत वाक्यानि लिखत

भ्रमणं ,विहगाः , पुष्पपि, पर्यावरणम् षोधयन्ति, असम्भवम्, फलानि, प्रकृतेः, षोभा

खण्ड ग
अनुप्रयुक्त व्याकरणम्

4. समुचितेन वर्णविन्यासेन रिक्तस्थानानि पूरयत

(i) अष्टाध्यायी = अ+ष्+ट्+आ+ ....य्+ आ+य्+ई **[1]**

(ii) वर्णसंयोजनं कुरूत– **[1]**

च्+अ+न्+द्+र्+अः = ... ।

(क) चन्दरः **(ख)** चन्द्रः **(ग)** चन्दः **(घ)** चान्द्रः

5. अधोलिखित प्रष्नानाम् उत्तराणि लिखत **[1X3=3]**

(i) 'कमलम्' इति पदे कण्ठ्यः वर्णः कः अस्ति?

(ii) टवर्गस्य उच्चारणस्थानं किम् अस्ति?

(iii) 'उपनेत्रम्' अत्र कः वर्णः नासिक्यः?

(क) उ **(ख)** ए **(ग)** त्र् **(घ)** म्

6. रेखांकितपदानां सन्धिच्छेदं अथवा सन्धि कृत्वा लिखत **[1X4=4]**

(i) <u>छात्राः + अपि</u> तत्र गमिष्यन्ति।

(ii) <u>तच्चन्द्रं</u> नमस्कुरु।

(iii) <u>स्वागतम्</u> अस्मिन् कार्यक्रमे।

(iv) <u>अन्तर्</u> + राज्यीयं बस–स्थानकम् इदम्

(क) अन्ताराज्यीयम् **(ख)** अन्तार्राज्यीयम् **(ग)** अन्तरराज्यीम् **(घ)** अन्तराज्यीयम्

7. उचितैः षब्दरूपैः वाक्यानि पूरयत **[1X4=4]**

(i) .... कविताः गायन्ति। (कवि)

(ii) अहम् ....पष्यामि। (रमा)

(iii) .... आज्ञा अविचारणीया । (गुरू)

(iv) .... प्रवचनं तस्यां समायां भवति। (विद्वस्)

(क) विदुषां **(ख)** विदुषा **(ग)** विद्वान् **(घ)** विदुषे

8. प्रदत्त विकल्पेभ्यः उचित धातुरूपाणि चित्वा रिक्त स्थानानि पूरयत **[1X4=4]** **(i)** यः परिश्रमं करोति सः सफलतां .... ।

(अ) लभति **(ब)** लभन्ति **(स)** लभते **(द)** लभन्ते

(ii) ष्वः दीपोत्सवः .... ।

(अ) भवति **(ब)** भविष्यति **(स)** भविष्यन्ति **(द)** भविष्यसि

(iii) नर्तकः मंचे ....।

(अ) अनृत्यत् (ब) अनृत्यः (स) अनृत्यातम् (द) अनृत्य

(iv) भवान् कस्यां कक्षायां ....।

(अ) पठसि (ब) पठन्ति (स) पठति (द) पठतः

9. कोष्ठकगतषब्देषु उचितविभक्ति – प्रयोगेन वाक्यानि पूरयत **[1x4=4]**

(i) .... परितः जलम् अस्ति। (वृक्ष)

(ii) .... किम् यदि श्रमः नास्ति। (जीवन)

(iii) .... बहिः वाहनं दृष्यते। (गृह)

(iv) .... दक्षिणतः कन्या कुमारी अस्ति। (भारत)

(अ) भारतस्य (ब) भारतात् (स) भारतेन (द) भारतम्

10. रेखांकितपदेषु प्रकृति – प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उत्तरं लिखत **[1x4=4]**

(i) काकः जलं <u>पीत्वा</u> तृप्तः अभवत्।

(ii) बालाः <u>क्रीड्+तुमुन्</u> – उद्याने गच्छन्ति।

(iii) वानराः वृक्षम् आ +रूह् +ल्यप् – कूर्दन्ते।

(iv) भरतं <u>दृष्ट्वा</u> रामः प्रसन्नः अभवत्।

<u>खण्ड घ</u>

साहित्यिक –खंडम

11. अधोलिखितं गद्यांषं पठित्वा प्रष्नानाम् उत्तराणी लिखत

अत्र तु दैवम् कारणमिति न उचितम्, अतः सर्वथा दैवम आलस्यं च विहाय पुरूषार्थः विधेयः। एतत् चिन्तयित्वा राजा पण्डितसभां कारितवान्। राजा उवाच – भोः भो पण्डिता । श्रूयतां मम वचनम् अस्ति कष्चित् एवम्भतो विद्वान यो मम पुत्राणां नित्यम् उन्मार्गगामिनाम् अनधिगतषास्त्राणाम् इदानीं नीतिषास्त्रोपदेषेन पुनर्जन्म कारयितुं समर्थः?

(क) एकपदेन उत्तरत :– **[½X2=1]**

(i) अत्र किं कारणं न उचितम्?

(ii) नृपस्य पुत्राः कीदृषाः आसन्?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत :– **[1]**

दैवम् आलस्यं च विहाय कः कर्तव्यः?

(ग) निर्देषानुसारम् उत्तरत :– **[1X4=4]**

(i) अनुच्छेदे 'भाग्यम्' इति पदस्य कः पर्याय प्रयुक्तः?

(अ) देवः (ब) दैवम् (स) ईष्वरः (द) आत्मा

(ii) 'यो मम पुत्राणाम्' अत्र 'मम' पदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(अ) पण्डितेभ्यः (ब) विदुषे (स) राज्ञे (द) पुत्रेभ्यः

(iii) एतत् चिन्तयित्वा राजा पण्डित सभां कारितवान्।
अत्र क्रियापदं किम्?

(अ) राजा (ब) सभाम् (स) कारितवान् (द) एतत्

(iv) 'असमर्थः' इति पदस्य कः विपर्ययः अत्र प्रयुक्त

(अ) इदानीम् (ब) अधुना (स) समर्थः (द) उचितम्

12. अधोलिखितं पद्यांषं पठित्वा प्रष्नानाम् उत्तराणि लिखत

भवन्ति नम्रास्तरवः फलोद्गमैः , नवाम्बुभिर्भूरि विलम्बिनो घनाः।
अनुद्धताः सत्यपुरूषा समृद्धिभि : स्वभाव एवैष परोपकारिणाम्

(क) एकपदेन उत्तरत :– **[½X2=1]**

(i) 'तरवः फलोद्गमैः कीदृषाः भवन्ति?

(ii) सत्पुरूषाः कैः अनुद्धता भवन्ति?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत :– **[1]**

घनाः विलम्बिनः कदा भवन्ति?

(ग) निर्देषानुसारम् उत्तरत :– **[1X4=4]**

(i) ष्लोके '' भवन्ति'' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं प्रयुक्तम्?

(अ) नम्राः (ब) तरवः (स) फलोद्गमैः (द) अनुद्धताः

(ii) ''मेघा'' इति पदस्य पर्यायपदं ष्लोके किम् प्रयुक्तम्?

(अ) तरवः (ब) घनाः (स) सत्पुरूषाः (द) परोपकारिणः

(iii) ष्लोके '' व्यृद्धिभिः'' पदस्य विपर्यय पदं किम् प्रयुक्तम्?

(अ) फलोद्गमैः (ब) विलम्बिनः (स) समृद्धिभिः (द) नवाम्बुभिः

(iv) ''नम्राः तरवः'' अनयोः पदयोः विषेषणपदम् किम्?

(अ) नम्राः (ब) तरवः (स) फलन्ति (द) भवन्ति

13. अधोलिखितं नाट्यांषं पठित्वा प्रष्नानाम् उत्तराणि लिखत

रामः– मे षापितो न परिरक्षसि चेत् स्वराज्यम्।

भरतः– हन्त! अनुत्तरम् अभिहितम्। भवतु समयतः ते राज्यं परिपालयामि।

रामः– वत्स! कः समयः?

भरतः– मम हस्ते निक्षिप्तं तव राज्यं चतुदर्षवर्षान्ते प्रतिगृहीतुम् इच्छामि

रामः– एवमस्तु

भरतः– आर्य! अन्यमपि वरं हर्तुम् इच्छामि।

रामः– वत्स! किमच्छसि? किमहं ददामि? किम अहं अनुष्ठास्यामि?

(क) एकपदेन उत्तरत :– **[½X2=1]**

(i) कः वरं हर्तुम् इच्छसि?

(ii) 'हन्त' अनुत्तरम् अभिहितम्' इति कः कथयति?

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत :— **[1]**

रामः राज्यं रक्षणाय कस्य षपथं भरताय ददाति?

(ग) निर्देषानुसारम् उत्तरत :— **[1X4=4]**

(i) 'मम' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(अ) रामाय (ब) भरताय (स) लक्ष्मणाय (द) षत्रुध्नाय

(ii) 'वरम' इति षब्दस्य विपर्ययपदं किं प्रयुक्तम्?

(अ) षापः (ब) वत्स (स) हन्त (द) अभिहितम्

(iii) 'ददामि' इति क्रियायाः कर्तृपदं किम् अस्ति?

(अ) रामः (ब) भरतः (स) अहम् (द) त्वम्

(iv) 'ते राज्यं परिपालयामि' अत्र 'ते' पदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(अ) वत्साय (ब) रामाय (स) भरताय (द) त्वया

14. निम्नष्लोकौ पठित्वा उचितैः पदैः अन्वयपूर्तिं कुरूत **[½x8=4]**

(i) स्वस्थ्यवृत्तं यथोद्दिष्टं यः सम्यगनुतिष्ठति।
स सभाः षतमव्याधिरायुषा न वियुज्यते।।

अन्वयः यः **(i)** ....स्वस्थ्यवृत्तं सम्यक् **(ii)** ....स **(iii)** ....षतम् सभाः **(iv)** ....न वियुज्यते

(ii) स जातो येन जातेन याति वंषः समुन्नतिम्।
परिवर्तितनि संसारे मृतः को वा न जायते।।

अन्वयः सः जातः **(v)** .... जातेन वंषः **(vi)** ....याति परिवर्तिनि **(vii)** ....क : मृतः वा **(viii)** .... जायते।

15. रेखांकितपदानि आधृत्य प्रष्नर्निर्माणं कुरूत **[1x4=4]**

(i) स वेदान पठित्वा उद्धतस्वभाव : अभवत्।

(ii) उज्जयिन्यां माधवः नाम विप्रः आसीत्।

(iii) पयोदानां स्थितिः उच्चैः।

(iv) चंचलं मनः न अनुभ्रमयेत्।

16. प्रसंगानुसारम् रेखांकितपदानां उचितम् अर्थं चित्वा लिखत **[1x4=4]**

(i) न अन्यदोषान् ब्रूयात्।

(अ) परदोषान् (ब) स्वदोषान् (स) प्रत्यक्षदोषान्

(ii) पितुः सकाषं गच्छ।

(अ) समीपम् (ब) दूरं (स) आकाषं

(iii) कीटोऽपि समुनः संगात् आरोहति

(अ) भुवनः (ब) सुन्दरमनः (स) पुष्पम्

(iv) अस्मत्कुलीनः अनधीत्य न भवति।

(अ) लिखितः (ब) पठितः (स) अपठितः